

Табиғатың ресурстарын пайдалану.

Табиғат ресурстарын пайдалану төлемдері

Төлем түрлері мен анықтау ұстанымдары.

Нарық қатынастарына негізделген экономиканың негізін тауар айналымы құрайды. Бұл жағдайда қоғамдық қарым-қатынасқа қатысатын табиғат ресурстары, оның ішінде табиғи ортаның сыйымдылығы, өндіріске, тіршілікке қолайлығы тауарға айналады.

Табиғат ресурстарын тиімді пайдаланудың ең басты шарты олардың ақылы болып келетіндігі. Өйткені, табиғат ресурстарын пайдалану тегін болса, оларды үнемдеп, ұтымды пайдалануға, табиғатты қорғауға, қорын молайтуға жұмылдыратын экономикалық механизм тудырмайды, мүдде арқылы ынталандырмайды. Ол табиғат ресурстарының ысырабына әкеп соғады.

Табиғат ресурстары жалпыхалықтық (мемлекеттік) меншікте болып, пайдаланушыларға тегін берілген жағдайда үнемдеу нормалары болуына, олардың мемлекет тарапынан үнемі қадағалауына қарамастан, ысырапшылыққа жол берілді. Мысалы, жалпыхалықтық меншікті қолдайтын бұрынғы Кеңес Одағында жалпы өнімнің бір өлшеміне әлемде ең көп мөлшерде табиғат ресурстары жұмсалды.

Сондықтан төлемдерді табиғат ресурстарын ұтымды үнемдеп пайдалануға, табиғатты қорғауға, оның байлықтарын сақтауға, молайтуға жұмылдыратын ең басты экономикалық басқару тетігі деп қарастырамын. Соған қарамастан, төлемдердің қызметін әр түрлі мағынада түсінушілік кездеседі:

1. табиғатты пайдаланудағы арендалық (жалакы), дифференциалдық төлем;
2. табиғат ресурстарының орнын толтыру шығындары;
3. айып төлемдер;
4. табиғат ресурстарын қалпына келтіру шығындары және дифференциалдық рента;
5. кендерді іріктеп өндіргенде, бос жыныстар араластырғанда төленетін айып;
6. пайдалы компоненттерді толық өндірмегені, жоғалтқаны үшін айып төлеу;
7. кендерді өндіру ұқсату технологиясын орындамағанда төленетін айып;
8. табиғат қорғау шығындарын қайтару;
9. табиғи ортаны ластағаны үшін төлем;
10. табиғи ортаға келтірілген зиянның орнын толтыру;
11. табиғат ресурстарын пайдалану салығы деп атайды.



- Табиғат ресурстарын пайдалану төлемдері
- Төлем түрлері мен анықтау ұстанымдары.
- Нарық қатынастарына негізделген экономиканың негізін тауар айналымы құрайды. Бұл жағдайда қоғамдық қарым-қатынасқа қатысатын табиғат ресурстары, оның ішінде табиғи ортаның сыйымдылығы, өндіріске, тіршілікке қолайлығы тауарға айналады.
- Табиғат ресурстарын тиімді пайдаланудың ең басты шарты олардың ақылы болып келетіндігі. Өйткені, табиғат ресурстарын пайдалану тегін болса, оларды үнемдеп, ұтымды пайдалануға, табиғатты қорғауға, қорын молайтуға жұмылдыратын экономикалық механизм тудырмайды, мүдде арқылы ынталандырмайды. Ол табиғат ресурстарының ысырабына әкеп соғады.
- Табиғат ресурстары жалпыхалықтық (мемлекеттік) меншікте болып, пайдаланушыларға тегін берілген жағдайда үнемдеу нормалары болуына, олардың мемлекет тарапынан үнемі қадағалауына қарамастан, ысырапшылыққа жол берілді. Мысалы, жалпыхалықтық меншікті қолдайтын бұрынғы Кеңес Одағында жалпы өнімнің бір өлшеміне әлемде ең көп мөлшерде табиғат ресурстары жұмсалды.
- Сондықтан төлемдерді табиғат ресурстарын ұтымды үнемдеп пайдалануға, табиғатты қорғауға, оның байлықтарын сақтауға, молайтуға жұмылдыратын ең басты экономикалық басқару тетігі деп қарастырамын. Соған қарамастан, төлемдердің қызметін әр түрлі мағынада түсінушілік кездеседі:
 - 1. табиғатты пайдаланудағы арендалық (жалақы), дифференциалдық төлем;
 - 2. табиғат ресурстарының орнын толтыру шығындары;
 - 3. айып төлемдер;
 - 4. табиғат ресурстарын қалпына келтіру шығындары және дифференциалдық рента;
 - 5. кендерді іріктеп өндіргенде, бос жыныстар араластырғанда төленетін айып;
 - 6. пайдалы компоненттерді толық өндірмегені, жоғалтқаны үшін айып төлеу;
 - 7. кендерді өндіру ұқсату технологиясын орындамағанда төленетін айып;
 - 8. табиғат қорғау шығындарын қайтару;
 - 9. табиғи ортаны ластағаны үшін төлем;
 - 10. табиғи ортаға келтірілген зиянның орнын толтыру;
 - 11. табиғат ресурстарын пайдалану салығы деп атайды.

